

Starověký Egypt – zrození stylu a kánonu

Mgr. Pavla Hrdinová

Tišnov 2016

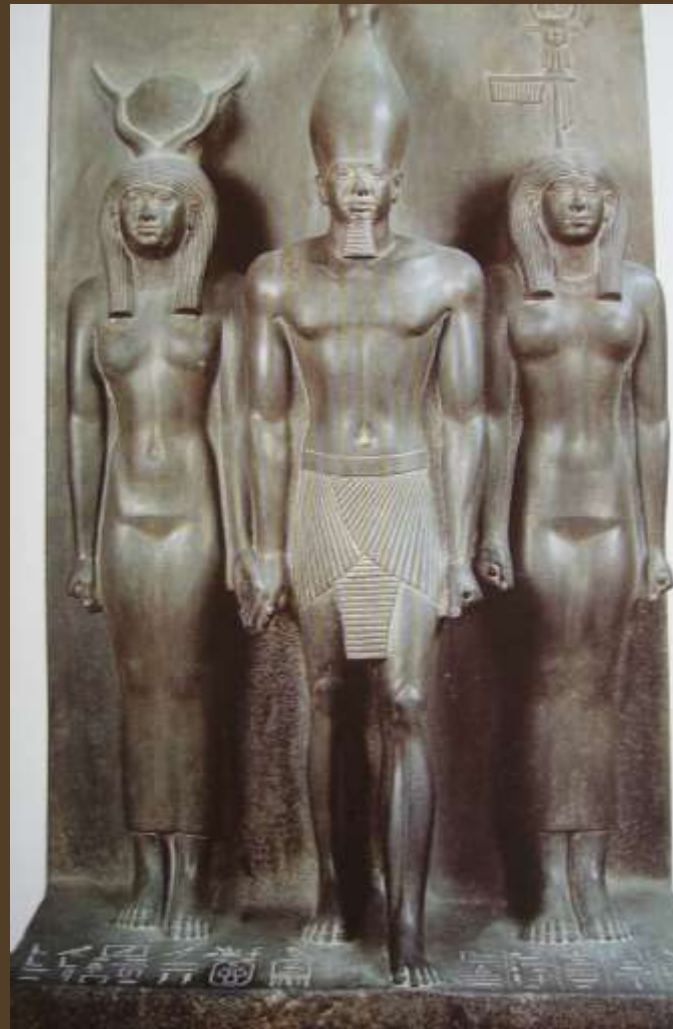
Sumerové a Egypt, klínové písmo a hieroglyfy

- již kolem r. 3500 př. Kr. budovali na Blízkém Východě Sumerové velká města a stavěli zikkuraty
- již kolem r. 3200 př. Kr. vynalezli Sumerové klínové písmo
- Egypt přeskočil formu městského státu a přešel rovnou ke sjednocenému státu!
- Asi 3100 př. Kr. král Narmer sjednotil Dolní a Horní Egypt, vybudoval hlavní město Memphis a vněm rozlehlý palác z bílého kamene – FARAON
- Egyptští kněží přepracovali klínové písmo ve vlastní systém – HIEROGLYFY, tj. kněžské rytiny do kamene
- Později se vyvinulo písmo hieratické, určené k psaní na papyrus a písmo démotické, určené pro prostý lid a obchodníky
- pro egyptské umění bylo písmo a obraz vždy NEODDĚLITELNÉ
- to dodnes platí pro umění v Číně, Japonsku či Korei
- Západní tradice spojení písma a obrazu opustila ve středověku – iluminované rukopisy

Kánon a styl - Imhotep

- jednotný kanonický styl vzniká v Egyptě v době panování faraona Džosera, který byl velkým stavitelem (stupňovitá pyramida v Sakkáře, velký palác)
- jeho rádce IMHOTEP byl neobyčejně nadaný člověk, předepsal tvary hieroglyfů, tvary staveb, způsob tvarování reliéfů a soch
- vytvořil SÁM jednotný kanonický styl, který by elegantní a krásný a přetrval v Egyptě po 3000 let!!!!
- kánon byl jasně určen a prosazován
- egyptské umění bylo nařízené, kanonické, neměnné
- Egypťané byli oddáni ŘÁDU, neboť jejich život byl závislý na PŘEDVÍDATELNÉM chování Nilu, i jejich náboženství bylo ovládáno principem řádu
- umění, podřízené principu řádu, brzo dosáhlo precizní formy (dokonalé zpracování kamene, vznešená monumentálnost soch...

- a) Nízký reliéf z období Nové říše
b) faraon Menkaure se svou božskou rádčyní a manželkou



Umění = sdělení bohům

Umění = nositel informace

- Veškeré egyptské umění mělo náboženský nebo politický význam – bylo sdělením bohům, neslo informaci
- Socha + barva + písmo + architektura = CELEK, který dává smysl
- Socha faraona v muzeu = fragment vytržený z kontextu
- Egypťan nerozlišoval mezi SLOVY a VÝTVARNÝM UMĚNÍM, obojí je prostředek komunikace
- Umělecká díla jsou doplněna textem, který vysvětluje, co se děje, kdo jsou zobrazené postavy, co říkají...
- Znaký běží tím směrem, kterým zobrazená osoba hlední, hovoří, pohybuje se
- Umění mělo PŘEDÁVAT INFORMACE
- Cílem umělce nebylo zachytit to, co vidí, ale předat o zobrazovaném co nejvíce informací, z toho vyplývá i kánon pro zobrazení lidské figury

Kánon zobrazení lidské figury v egyptském umění

Každá část těla je zachycena v její charakteristické podobě

- hlava je zobrazena z PROFILU, který lépe vypovídá o její stavbě než čelní pohled
- oči jsou zachyceny ČELNĚ, aby bylo možno zachytit bělmo, duhovky a panenky
- ramena jsou zachycena čelně, nohy, boky a pozadí z profilu
- břicho a hrudník jsou natočeny pod úhlem 45 stupňů
- ženské postavy mají ňadra zakryta pruhem oděvu, který je zachycen čelně, ale přesto je jedna bradavka zobrazena a to z profilu, protože kánon si žádal zobrazení typického profilového obrysu ženského ňadra (skutečnost, že takto nemohlo být ňadro skrze oděv vidět, není podstatná, protože všichni věděli, že tam je!)
- tento kánon zobrazení lidského těla byl nezpochybnitelnou normou 3000 let!!!
- kánonu podléhali lidé urození, neurození, např. dělníci mohli být zachyceni z čistého profilu či dokonce zezadu

Kánon, řád, tradice

- Stejný princip funguje i při zobrazování předmětů – jsou zachyceny ve svých typických charakteristikách
- Např. bazén obklopený stromy – tvar bazénu při pohledu shora a stromy při pohledu zepředu, u stolu se zobrazovaly nohy a vrchní deska a na ní naskládané jednotlivé předměty...
- Egyptský umělec byl podřízen řádu, sám sebe chápal jako součást mocné tradice. Nevyjadřoval vlastní názor
- Individualismus = symbol neúspěchu
- Podstupovali dlouhý výcvik, byli školeni v kánonu a tradici
- Revoluční faraon Achnaton vnesl změny do náboženství i do umění – vedl umělce k zachycování podrobností, nechával se zobrazovat **PROTITRADIČNĚ** – v uvolněných pózách, při hře s dětmi, v objetí s manželkou...
- Po pádu Achnatonova režimu byly ateliéry jeho umělců zničeny a umění se navrátilo k tradici

Egyptské sochařství

- podléhalo rovněž přísnému kánonu
- socha byla dokončen až tehdy, kdy do ní byly vytesány hieroglyfy s jejím jménem a prošla obřadem otevření úst – dříve NEŽILA
- identitu sochy určoval NÁPIS, nikoli její fyzické rysy!
- pokud chtěli ukončit život sochy, roztřískali její JMÉNO
- pokud si chtěl faraon přivlastnit sochu svého předchůdce, nechal nahradit jeho jméno svým vlastním
- sochy nebyly skutečnými PORTRÉTY, znázorňovaly spíše jisté ARCHETYPY
- socha vysoce postavené osoby musela být vznešená, což představuje absenci pohybu, statický postoj, levá noha je nakročena vpřed, paže volně kolem boků
- pouze společensky nevýznamní lidé mohli být zachyceni v pohybu, např. miniatury kladené do hrobek – vojáci bojují, tanečníci tančí, řemeslníci pracují – umělci jim nemuseli prokazovat úctu, mohli je zachytit staré, ošklivé, obézní, raněné či mrtvé

Jak vnímat egyptské sochy?

Jak pochopit egyptské umění?

- egyptské sochy jsou jakoby uzavřeny v kvádru
- nabízejí především pohled zepředu a z boku
- Egyptan si sochu prohlédl nejprve zepředu, poté z obou stran. Poté se vrátil dopředu a tyto vjemy v mysli spojil.
- pokud je egyptská socha vyfotografována zešikma tak, aby byla viděna zároveň zepředu i z boku, je vytržena z kánonu, v jehož rámci byla vytvořena
- egyptské umění je třeba nejen pozorovat, ale také číst, bylo tvořeno proto, aby předalo informace, vyžadovalo od vnímatele řadu myšlenkových pochodů
- díla, podřízená přísnému kánonu, v sobě spojoval hieroglyfy a obraz do komplexního vizuálního sdělení informace
- egyptské umění je dnes často vytrženo z kontextu a proto je pro nás obtížné je pochopit a porozumět mu

- a) Hlava královny Nefertiti
b) vojevůdce a kněz Rahotep s manželkou Nofretou



Putování Sennefera s manželkou



Reliéf za stély správce Nachteje



Zlatá pohřební maska faraona Tutanchamóna - detail



- a) pektorál bohyně Nut
b) část trůnu faraona Tutanchamona



Použitá literatura

- Horin, Niki: Tutanchamon. Praha 2007
- Johnson, Paul: Dějiny umění: Nový pohled. Academia Praha 2006
- Pijoan, José: Dějiny umění 1. Odeon Praha 1977